

Széman Zsuzsa (szerk.) (2013) *Challenges of Ageing Societies in the Visegrád Countries*. Budapest: Magyar Máltai Szeretetszolgálat. Hozzáférhető [» itt](#)²

Kevés hálátlanabb munka van a tudományban a konferenciakötetek szerkesztésénél. Az egyszerűs tanulmánykötetek is vegyes színvonalúak szoktak lenni, hát még azok, amelyeknek sok szerzőjük van, főképp, ha különböző országokból verbuválódnak. Már a konferencia megszervezése sem könnyű, és aztán még arra is rá kell venni a résztvevőket, hogy írják is meg azt, amit előadtak. S a vége sem biztató a folyamatnak: az olvasók ritkán mutatnak élénk érdeklődést a *conference proceedings* iránt.

Ezért csak hálásak lehetünk Széman Zsuzsának, hogy elkészült a jelen kötet, nem is nagyon sokkal a konferenciát követően, s ráadásul a közben eltelt másfél év (vagy a szerkesztő) sikerrel ösztökélt nem egy szerzőt a konferencián elhangzottak újragondolására. Így aztán összeállt egy valóban hiánypótló gyűjtemény a visegrádi országok időseinek a problémáiról, helyzetéről, a különböző megoldási kísérletekről. Az azonban a kötetnek csak az egyik erénye, hogy a régiókkal foglalkozik. A szerkezet, a kiválasztott témák megfelelnek annak, ahogyan az ilyen témájú kötetek ki szoktak nézni: találunk írásokat a munkaerőpiacról, az egészségügyi ellátásról, az idősgondozásról, az idősek életkörülményeiről a lakáshelyzetüktől a magányig, és természetesen arról is, milyen életmódváltások és technikai megoldások javíthatnának az életük minőségén. És persze tipikusak a hiányok is: nincsen fejezet sem az idősek politikai életéről, sem a pszichológiai vonatkozásokról. Ez valóban tipikus, elegendő, ha az Elsevier által 2011-ben kiadott *Handbook of Aging and the Social Sciences*-re gondolunk, melyben pszichológiai fejezet egyáltalán nincs, politikatudományi pedig egyetlen a 26 között.

A fenti témafelsorolásból is kitűnik, hogy a címben jelzett öregedő társadalmak kifejezést a kötet szűken értelmezi, vagyis az érdeklődési kört az idősekre korlátozza, és nem foglalkozik, vagy csak nagyon marginálisan, a *demográfiai öregedés* más összetevőivel, így például a fiatalok helyzetével, a csökkenő termékenységgel vagy a migrációval. Az öregedő társadalmak előtt álló kihívások ezért nem mások, mint amelyek az idősek számának megnövekedéséből adódnak. Hasonlóképpen a kötet koncepcionális alapállására utal az arra vonatkozó remény hiánya, hogy a kihívásokra adandó válaszokat maguk az idősek fogják megtalálni, vagy mondjuk a jövőendő idősek hozzák majd magukkal a korábbi életszakaszukból. A megközelítés azt sugallja, hogy kívülről kell kitalálni azt, hogy mire is volna az időseknek szükségük.

Az öregedés tehát alapvetően gondként, fenyegető tendenciaként jelenik meg, holott az Előszó azt ígéri, hogy a várható terhek mellett szó lesz majd az idősek pozitív társadalmi kontribúciójáról is. Sőt, az Iva Holmerová és társai által írott tanulmány kitér arra a szakirodalomra, amelyik az öregedés katasztrófa szcenárióit éles kritikával szemléli.

A tanulmányok – ahogy fentebb utaltunk rá – vegyesek mind a színvonalat, mind a műfajt tekintve. Vannak komplett tudományos tanulmányok éppúgy, mint egyszerű kutatási beszámolók, politikai döntéshozókhoz intézett irgumburgumok

---

¹ MTA TK Politikatudományi Intézet

² Letöltve: 2013. 08. 15.

éppúgy, mint elnagyolt vagy éppen túlságosan is részletes eseteleírások. Még zavaróbb az adatok eltérése. Számos szöveg támaszkodik olyan számadatokra, amelyeknek egyezniük kellene, ehelyett azonban eltérnek egymástól. Például a 18. oldalon más adatokat látunk a régiós *old-age dependency ratio*-ról, mint a 35-diken. Néhány szöveg egyébként is hadilábon áll a táblázatokkal és grafikonokkal, elmarad hol az egyik (47. oldal), hol mindkét tengely definiálása, és így a számok és ábrák ilyenkor értelmezhetetlenek. Van olyan is (lásd a 39. oldalt), ahol az egyes országok adatai egymás mellett szerepelnek, de oszlopdiaagram helyett a szerző összekötötte az egyes ország adatokat, mintha tendenciák lennének.

Az előszót és a szerkesztői bevezetőt követően Spéder Zsolt és Bálint Lajos demográfiai áttekintése olvasható (*Ageing in the Visegrad Countries: Selected Demographic and Sociological Aspects*, 17-31.). A természetesen elengedhetetlen demográfiai összefoglalón túl nagyon értékes összefüggések tárulnak fel az öregség és öregedés társadalomban élő képét, az idősek identitását illetően.

Jolanta Perek-Białas szövege (*Some Socio-economic Consequences of Population Ageing in Selected Central and Eastern European Countries*, 33-42.) az egyik gyengébben sikerült anyag: nem egy táblázat problematikus, és téves a magyar alaptörvényre utaló 39. oldali lábjegyzet is. Szándéka szerint a szerző az öregedés munkaerő-piaci következményeit tekinti át, mivel azonban a munkanélküliség általános helyzetére nem tér ki, így az érvelés és a látélet alátámasztatlan.

Bernardina Bodnárová a demográfiai öregedés szlovákiai hatásainak és kihívásainak átfogó képét ígéri a címben (*Population Ageing – Impacts and Challenges in the Slovak Republic*, 44-53.), de valójában csupán a nyugdíjrendszer részletes leírását és az idősek foglalkoztatottságának bemutatását kapjuk. Ez és az előző tanulmány – hol erősebb, hol gyengébb – felszólításokat intéz a politikusokhoz és a vállalkozókhöz, mivel azonban nem tisztázza a munkaerő-piaci feszültségek politizálódásának az esélyeit, ezért pusztába kiáltott szavak maradnak az aggódó intelmek.

Scharle Ágota anyaga (*Integrated Employment and Rehabilitation Services: New Evidence from Hungary*, 55-61.) igazi kivétel, ugyanis – a kötetben egyedüliként – nem az idősekkel, hanem a rokkantak foglalkoztatásának a témájával foglalkozik. Nehezen értelmezhető a munkája az öregedés szempontjából, s ezt nem könnyíti meg az sem, hogy 2011-ben mélyreható jogi változás ment végbe a rokkantnyugdíjak területén, mely változással a szerző természetesen nem foglalkozhat érdemben.

Tóth Olga kutatási tanulmánya (*Intimate Partner Violence Against Older Women*, 63-69.) érdekes témát jár körül: az idősek elleni partnerkapcsolati erőszakot. Mivel a megkérdezettek alig-alig járultak hozzá adatokkal a vizsgálat sikeréhez, ezért a kutatási dizájn érdekesebb, mint az eredmények. Ahogy a szerző is megállapítja: a kutatás fő eredménye, hogy a megkérdezettek figyelmét ráirányította a problémára.

Kai Leichsenring egy 14 országra kiterjedő FP7-es program, az INTERLINKS eredményeit ismerteti (*Constructing Long-term Care Systems in Europe – Theoretical Considerations and Examples of Innovative Practice*, 71-81.). A hosszú távú gondozórendszerrel kapcsolatban felvetett szempontok és innovációs ötletek figyelemreméltók, még akkor is, ha az olvasó úgy érzi: a szokásos, SWOT-elemzéssel is megspékelt, EU-s kutatási jelentést olvassa, mely a sok-sok ország közös nevezőre hozása okán sterilebb a kelleténél.

Turai Tünde idősgondozókkal foglalkozó szövege (*What is a Migrant Care Worker? Being at the Crossroads of Servant, Family Member and Nurse Status*, 83-89.) igazi tanulmány: van kutatási kérdése, közöl rövid szakirodalmi áttekintést,

módszerleírást stb., ráadásul tökéletesen beleilleszkedik a nemzetközi főáramba. Abba, amelyik közelebbről veszi szemügyre a gondozó személyét is, és lényeges összefüggéseket talál például a *gender* és a bevándorolt státus között, a kulturális idegenség és alkalmazkodás kérdésében stb. Ha tehát az előző szöveg kiállt a gondozás intézményes szabályozása, minőségbiztosítása és általános professzionalizálása mellett, ez a tanulmány annak leszögezésével indít, hogy éppen a szabályozatlanság vezet az igényekhez történő rugalmas alkalmazkodáshoz.

Különösen értékesnek mondható Iva Holmerová és szerzőtársai – Hana Vaňková és Petr Wija – munkája (*Opportunities and Challenges for Integrated Provision of Long-term Care Services in the Czech Republic*, 91-103.), jóllehet az igazi elméleti izgalom kissé elrejtve jelennek meg benne. A csehországi hosszú távú gondozás kérdéséről van szó, de ennek kapcsán a tanulmány hangsúlyal int óva attól, hogy az öregedést valamilyen katasztrófa-forgatókönyv keretében képzeljük el. Számos szerzőt említenek például annak a cáfolataként, hogy a megnövekedett élettartam szükségképpen az egészségügyi kiadások drasztikus emelkedésével járna.

Ráczné Németh Teodóra írásának (*The Impacts of an Intervention Program on the Quality of Life of Elderly Recipients of Social Services*, 105-110.) elején találunk is egy diagramot arról, hogy az életminőséget csak 11%-ban befolyásolja az egészségügyi ellátás, az életstílus ellenben 43%-ban. A szerző ezért azokról a kedvező testi és lelki következményekről ír, amelyeket az idősek tornáztatásával értek el egy kísérlet során.

A továbbiakban hasonló alkalmazott kutatások eredményeiről kapunk beszámolókat. Széman Zsuzsa két kutatást is ismertet: az egyik a lakások akadálymentesítésére irányult (*Elderly-Friendly Housing Model: Results of an Action Research*, 130-137.), a másik pedig az időseknek az internetezéssel, főként a Skype-pal való megismertetésére (*Skype as a Means of Integrating Older People in Long-term Care: an Action Research*, 149-160.). Kucsera Csaba szintén az új technikák és az idősek viszonyát helyezi a középpontba (*Improving the Quality of Life of the Elderly with ICT – Results of an R&D Project*, 139-147.), de nála az elektronikus monitorozás idősek lakásába való bevezetése a kérdés: milyen haszna van egy-egy ilyen intelligens lakásnak, és milyen támogatásra találhatnak vagy ellenállásba ütközhetnek az idősek részéről az ilyen fejlesztések.

Bár a lakásproblematikához tartozik, de külön említést érdemel Lucie Vidovica anyaga (*Future Cities for the People of the Past, or Vice Versa? The Dynamic Challenges of Ageing and Urbanization*, 112-118.), mert felhívja a figyelmet arra, hogy az emberek, az idősek nem különben, milyen szorosban kapcsolódnak lokalitásokhoz, s hogy a nagyváros ezért nem a közhelyes elidegenedett hely, hanem ellenkezőleg: olyan környezet, amelyhez kötődni és ragaszkodni lehet.

Greta Garniss még mindig a lakások kapcsán tulajdonképpen arról ír (*A Brief Discussion of the Factors Driving the Demand for Independent Senior Housing: Poland*, 120-128.), hogy a lengyel idősek nem kívánnak együtt élni a gyermekeikkel, ellenkezőleg: amíg csak lehetséges, meg kívánják őrizni az autonómiájukat. Ez tehát ellentétes azokkal még a 2011-es konferencián is elő-előhozott javaslatokkal, hogy az állam háttérbe húzódása nyomán a családoknak kellene átvenniük az idősek gondozásának a feladatát.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat által kiadott és online ingyenesen letölthető kötet jól szolgálja azt, hogy pontosabb képünk legyen a visegrádi országok társadalmi és gazdasági viszonyairól, és ennek részeként az idősek helyzetéről. Reméljük, hogy a jövőben is keletkeznek ilyen regionális áttekintéssel szolgáló kötetek.